

בין המשקים למועדים

אריאל בלום

פתיחה

במעגל השנה ישנם שבעה מועדים: פסח, שבועות, סוכות, ראש השנה, יום הכיפורים, חנוכה ופורים. וכן ישנם שבעה משקים שיש להם דין משקה לענין הכשרה לקבל טומאה: "הטל והמים היין והשמן והדם והחלב ודבש דבורים"¹, ונראה שיש קשר ודמיון בין שתי המערכות הללו.²

המשקים גורמים לדבר שבא איתם במגע להיות מוכשרים לקבל טומאה. נראה שברגע שדבר מוכן ומוכשר לקבל טומאה הוא מתעלה בדרגה (ולא יורד), כדוגמת כלי שלא נגמרה מלאכתו שאיננו ראוי לקבל טומאה ומשנגמרה מלאכתו - ראוי ומוכשר, כך גם נתינת המשקים גורמת להעלאה בדרגה וככל שהדבר עולה גדל החשש שהוא ייפול (הוא מוכשר להיטמא). ככל שישנה עליה ברוחניות עולה כנגדה הסטרא אחרא³, היצה"ר חפץ יותר להתפס בו ולהפילו, כדברי רז"ל כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו.⁴

המועדים כמו כן הם זמנים קדושים ומופלאים הגורמים למי שבא איתם במגע לתוספת קדושה ואור אלוקי וממילא לסכנה של נפילה, חילול המועד וכדו', (ואולי לכן קוראים לחג - מועד, לשון נופל) יש סכנה גדולה ולכן גם נהגו להתענות אחרי פסח וסוכות.⁵

וכמו שהמשקים צריכם להינתן בדעת ובכוונה כדי להכשיר⁶, כך גם קבלת האור

1 מכשירין פרק ו משנה ד

2 האמת היא שהדמיון נעשה לא מלכתחילה על רעיון שמדמה באופן עקרוני בין משקה לחג אלא לאחר שדימיתי, חפשתי ונדמה שמצאתי בס"ד קשר עקרוני ומהותי.

3 "כי מי שיש לו מעלה גדולה יותר ממה שהוא לשאר אדם, נחשב דבר זה כאילו הוא יוצא מן הסדר והשעור, ובשביל זה דבק בהם כח אשר הוא מבטל מעלתם, אשר הוא חוץ מן שיעור המוגבל" (נצח ישראל, פרק ב')

4 סוכה נב.

5 עיין שו"ע תצב, א ובמ"ב שם.

6 "דרב פפא רמי: כתיב כי יתן וקרין כי יותן, הא כיצד? כי יותן דומיא דכי יתן, מה יתן דניחא ליה, אף יותן דניחא ליה". (קידושין נט:)

במועדים תלויה בהכנה של ישראל, ישראל קדשינהו לזמנים⁷.

פסח וסוכות⁸

פסח - טל.

בפשט: בפסח מתפללים תפילת טל ומתחילים לומר 'מוריד הטל'.

סוכות - מים.

בפשט: בסוכות נידונים על המים⁹. מתפללים תפילת גשם ומתחילים לומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם'.

וליתר העמקה: ההבדל בין פסח לסוכות וכן בין טל למים (גשם), המקור העיקרי של המים) מתבטא במספר נקודות.

פסח מבטא את הנקודה הפנימית, הדבר שלעולם לא ייפסק, העמוק והנצחי, בפסח הקב"ה בחר בעם ישראל לעם, לבנים, זהו קשר שלא ייפסק לעולם, זוהי נקודה פנימית עמוקה. בפסח כמעט ואין מצוות מעשיות חוץ מאכילת כזית מצה בלילה הראשון. (מצוות ביעור והשבתת חמץ הם בעצם מצוות של שלילה), בפסח אל תעשה כלום, תחשוף את עצמך! תוריד את המסכים! תגלה את הנקודה הפנימית שבך.

לעומת זאת סוכות מבטא את הצד המעשי, הצד הנגלה. סוכות משופע במצוות מעשיות: סוכה, ארבעת המינים, ניסוך המים וריבוי קרבנות. סוכות מסמל את הקשר שלנו עם הקב"ה שמתבטא גם בחיצוניות.

וכנגדם טל ומים. הטל הוא תמידי, טל לא מיעצר¹⁰, הוא שקט, הוא לא יורד בקול רעש גדול. לעומתו הגשם מכונה גבורות גשמים, הוא לפעמים יורד ולפעמים לא, וכשהוא יורד הוא נגלה, כולם רואים וכולם שומעים, לעיני כולם.

ראש השנה

ראש השנה - דבש.

7 ברכות מט.

8 גם שמחת תורה

9 ראש השנה פרק א משנה ב

10 עפ"י תענית ג/א

בפשט: נהגו ישראל לאכול תפוח בדבש בר"ה¹¹.

וליתר העמקה: בראש השנה ישנם שני ענינים עיקריים: יום הדין והמלכת ה'. וידוע שהקשר ביניהם הוא שאחד נובע מתוך השני, מעין סיבה ותוצאה. מתוך המלכת ה' נוצר הדין, הדין הוא תוצאה של ההמלכה, של יצירת הפער, המרחק והסמכות שבין המלך לנתיניו. כאשר אדם מעמיד מישהו מעליו ממילא הוא מסכים שהוא ישפוט אותו. יוצא שהשורש, המקור, הוא המלכת ה' והתוצאה היא הדין.

גם הדבש מקורו בדבורה, והדבורנים זוהי המשפחה (הכמעט יחידה אם לא) היחידה בבעלי החיים שהמלכה תופסת בה מקום מאוד מרכזי ומשמעותי¹². הדבורה מבטאת את המלכות¹³, ומהדבורה יוצא הדבש, שביחס לשאר המשקים הוא הפחות נוזלי שבהם (הנוזלות מבטאת את החסד, שהוא נשפך, מתפשט ושופע ללא גבולות, ולעומת זאת הדין והגבורה מבטאים את הצמצום ואת הגבולות), ואם כן יוצא שכמו בראש השנה גם בדבש מעין זה - המלכות (הדבורה) יוצרת דין (דבש).

שבועות ויום הכיפורים

שבועות - חלב.

בפשט: נהגו בשבועות לאכול מאכלי חלב¹⁴.

יום הכיפורים - דם.

בפשט: עיקר הכפרה בדם¹⁵, בהזאת הדם, וגם הצום עצמו - נתמעט חלבנו ודמינו¹⁶. וכמו כן הדם הוא המשקה היחיד שאסור בשתיה וגם יוה"כ שהוא תענית אסור באכילה ושתיה.

וליתר העמקה: ידוע שהחלב הוא תוצאה של הדם, דם נעכר ונהפך לחלב¹⁷.

11 רמ"א תקפג, א

12 יש לה מזון מיוחד, היא אחראית על דור ההמשך ועוד דברים ואכמ"ל.

13 "מבשרי אחזה אלוך" (איוב יט כו)

14 רמ"א תצד, ג

15 עפ"י יומא ה/א

16 עפ"י ברכות יז.

17 נידה ט..

אפשר לומר שהדם מייצג את החיים עצמם, את הנפש, את הייסורים והקשיים שאדם עובר בחייו, הירידות והחטאים (אם יהיו חטאיכם כשנים¹⁸ - אדום), את הדרך.

החלב לעומת זאת מבטא את התוצאה, את העתיד לבוא, את הסוף, ('כשלג ילבינו'), את הטוהר שיהיה לעתיד לבוא, שהוא כולל את כל מה שעבר, שהרי הצבע הלבן כולל את כל הצבעים.

כנגד שני משקים אלו יש את שבועות ויום הכיפורים. אם ראינו שחלב מבטא את הסוף, הטהרה הסופית, השיא, זה מה שהיה אמור להיות במתן תורה בשבועות¹⁹ - פסקה זוהמתם²⁰, שיא השיאים, הקב"ה מדבר עם העולם ללא אמצעים, תיקון חטא אדם הראשון. אבל אז היתה נפילה, חטא העגל, ועם ישראל צריך לעבור דרך ארוכה יחד עם העולם כולו עד לתיקון הסופי.

הפרה רוצה להניק אבל העגל עדיין לא מוכן לינק. ה' נתן את התורה אבל המקבלים עדיין לא מוכנים, כנראה שזה צריך לבוא מתוכם על ידי תהליך.

בעקבות חטא העגל נצטווה העם לבנות משכן-מקדש שזה כנראה עיקר הדרך לתיקון²¹. ועיקר עבודת המקדש היא הקרבנות, ועיקר עבודת הקרבנות זה הדם - הזאת הדם, ושיא עבודת המקדש - ביום הכיפורים, וביום כיפור אף נחנך המקדש הראשון²².

"ביום חתונתו וביום שמחת ליבו - יום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת ליבו זה בנין ביהמ"ק שיבנה בב"א"²³.

שני השיאים - שבועות כביטוי לזמן מתן תורה²⁴, ויו"כ כביטוי לעבודת בית

18 ישעיהו א ח

19 וכתב המ"א טעם אכילת מאכלי חלב בשבועות: "...הטעם דאיתא בזהר שאותן ז' שבועות היו לישראל שבעה נקיים דוגמת אשה המיטהרת מנדתה וידוע שדם נעכר ונעשה חלב, והיינו מדין לרחמים..." (מגן אברהם או"ח סימן תצד ס"ק ו)

20 שבת קמו.

21 "אמר הקדוש ב"ה יבא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל" (תנחומא תרומה סימן ח), וראה עוד בעיונים לספר שמות פרשת תרומה פרק א' של נחמה ליבוביץ.

22 עפ"י מו"ק ט.

23 תענית פרק ד משנה ח

24 למרות שרש"י בשיר השירים מסביר שלגבי מתן תורה הכוונה היא קבלת הלוחות השניים (ביום כיפור), אבל אולי אדרבא זה מראה על הקשר בין יו"כ לשבועות, בין החלב והדם.

המקדש, מסמלים יחד את הדרך שיש לנו לעבור בעולם, עד שנגיע לשיא המשלב בין השניים.

ההסתכלות היא כמי שהולך בדרך חשוכה ולרגע קט מאיר לו הברק (שבועות) את המטרה ואח"כ זה הדרך, התנהלות החיים בעולם הזה (הדם)²⁵.

חנוכה ופורים

חנוכה - שמן.

בפשט: בחנוכה הנס נעשה בשמן זית, ולכן גם מדליקים חנוכיה בשמן, וכן נהגו לאכול מאכלי שמן²⁶.

פורים - יין.

בפשט: בפורים הנס נעשה על ידי יין, וכן גם מצות היום בפורים היא משתה והתבשמות ביין.

וליתר העמקה: היין והשמן שניהם המשקים היחידים מכל השבעה הנעשים על ידי האדם, וכן גם חנוכה ופורים הם חגים של תורה שבעל פה, חגים שנקבעו על ידי ישראל.

בבריאת הזיתים והענבים המטרה העיקרית של הבריאה היא לעשות מהם משקה. אין בכך שינוי מהבריאה אלא מקום שהקב"ה נתן לנו להתגדר בו, להוסיף משלנו, ולכן גם ברכתם לא יורדת במדריגה כמו שאר המשקים המופקים מפירות אלא נשארת באותה דרגה (ברכת השמן הינה בורא פרי העץ) או אפילו עולה במדריגה (על יין - הגפן), וכך גם בחנוכה ובפורים נתן לנו הקב"ה מקום להתגדר, להוסיף ולקבוע מועדים וחגים.

קשר מפורסם נוסף בין המשקים הללו לבין חנוכה ופורים.

השמן כידוע מבטא את החכמה, המנורה מקומה בדרום, הרוצה להחכים ידריים²⁷, והמאבק בחנוכה עם היוונים היה בענייני אמונה והשקפה, על המחשבה היהודית, לא מאבק על הגוף עצמו. ובכך השמן שאיננו מתערב עם שאר משקים אלא צף

25 "וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר". (רמב"ן שמות כ"ה א)

26 מקראי קודש, הלכות חנוכה א, ח

27 עפ"י בבא בתרא כה.

מעליהם מסמל את התורה שאיננה מתערבת עם שאר חכמות ואיננה משתנה אלא לעולם היא מובדלת ותמיד היא מלמעלה.

היין כידוע מגלה את הסוד (יין גימטריא סוד) ובפורים גילוי הסוד וההסתר נוצר על ידי היין (מגילת אסתר לשון גילוי ההסתר). ועוד נכתבו על כך דרשות רבות שאין כאן מקומם...

שבת וראש חודש

התוספתא במסכת שבת פרק ח' מדברת על המשקים ומקורם בתנ"ך - מנין שכל משקה נקרא משקה, ובסופה היא מביאה שני משקים נוספים: "מנין לדמעת העין שהוא משקה שנא' ותשקמו בדמעות שלישי... מנין למי האף שהוא משקה שנ' ועפעפיו יזלו מים".

ואולי אפשר לומר שדמעת העין זה כנגד ראש חודש, כיון שר"ח קשור לראיה שמקדשים את החודש עפ"י הראיה, ומי האף הם כנגד שבת, שבשבת האדם מקבל נשמה יתירה וחוש הריח הוא מזון הנשמה²⁸. ולכן מריחים בשמים בהבדלה לנחם את הנשמה על אובדן הנשמה היתירה²⁹.

המשקים והיחס לתורה

התורה נמשלה לשלושה משקים: מים יין וחלב³⁰, וכשנתבונן בחגים שכנגדם - סוכות פורים ושבועות הקשר הוא ברור: שבועות - זמן מתן תורתנו, פורים - זמן קבלת תורתנו, הקבלה השלמה מצדנו, הדור קיבלה בימי אחשורוש³¹, וסוכות (שמחת תורה) - זמן השמחה שלנו עם התורה, המבטא את סוג הקשר והיחס שלנו אליה.

אם נתבונן נראה שבכל משקה יש תכונה מיוחדת שאין באחרים:

חלב - הוא משקה שהאדם שותה בתחילת חייו, מגיל אפס הוא שותה חלב, זה

28 "איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו - הוי אומר זה הריח". (ברכות מג.)

29 תוס' פסחים קב. ד"ה רב.

30 תענית ז.

31 שבת פח.

המשקה הראשוני שלו, וכמו כן התורה היא הדבר הראשון שמתאים לתינוק (לפני שאר חוכמות ולימודים)³². ושבועות שכנגד החלב הוא מיד אחרי הולדת עם ישראל, 50 יום לאחר הפסח.

היין - תכונתו היא שהוא מגלה את הפנימיות, נכנס יין יצא סוד, הוא חושף את פנימיות האדם. וכך גם בתורה יש את התושבע"פ שהיא יוצאת מפנימיות עם ישראל³³, וכן גם החג שכנגד היין, פורים, חג שבו קיבלו עם ישראל את התורה מרצונם, הנקודה הפנימית שבהם התעוררה לקבל את התורה.

בהיבט אחר אפשר להסתכל על נקודת הפנימיות שאותה מבטא היין. התורה היא פנימיות העולם, היא מחיה ומקיימת את העולם, הסתכל באורייתא וברא עלמא, ופעמים היא גלויה ופעמים שהיא נסתרת (עשרת הדיברות היו קודם בצורה נסתרת עשרה מאמרות, התורה קיימת אלא שהיא בהעלם). כך גם פורים שבו הנס היה נסתר, כלפי חוץ הכל היה 'עסקנות פוליטית', שם הוי"ה איננו מופיע במגילה במפורש, אבל בכל אופן היה זה נס גדול של גילוי אלוקי ועזרה אלוקית.

המים - הם המשקה הבסיסי והנצרך ביותר לאדם, הן לשתייה - הוא אף פעם לא נמאס, הוא נצחי, והן לשאר דברים - שימושיו הם רבים ביותר. כך גם התורה היא הדבר הנצרך והחיוני ביותר של האדם לכל חייו, מדריכה אותו בכל דבר ומחיה אותו. החג שכנגדו הוא סוכות, זהו חג של טבע, של החיים שלנו בתוך סוכה עם הטבע, דרך החיים הטבעיים שלנו.

"זיהי רצון שנזכה לקבל את האורות המיוחדים המאירים בכל חג וחג עפ"י ענינו, ותן חלקנו בתורתך וטהר ליבנו לעבדך באמת והנחילנו ה' אלוקינו באהבה וברצון בשמחה ובששון שבת ומועדי קדשך וישמחו בך ישראל מקדשי שמך"

32 מאימתי מתחיל ללמד לבנו, משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו: תורה צוה לנו וגו', ופסוק ראשון מפרשת שמע. (שו"ע יו"ד רמה, ה)

33 "תורה שבע"פ מונחת בעצם אופיה של האומה" (אורות התורה א ב)